

CONSERVATION OF OIL PAINTINGS: AN OVERVIEW

SUMMARY

In this study, the conservation steps of canvas (oil) paintings are explained. These steps are documentation, diagnosis, consolidation, surface cleaning, filling and maintenance interventions. While the documentation and diagnosis are as shortly mentioned, the conservation and restoration interventions as chemical consolidation, surface cleaning, resupporting, filling retouching and varnishing are also mentioned. For the maintenance, exhibition and storage conditions of the canvas (oil) paintings are also proposed.

Yağlı Boya Tabloda Koruma: Genel Bir Bakış

Aras. Gör. GÜLDER EMRE *

Giriş

Resmi taşıyan yüzey (kanvas), boyaların sürülmesi için özel olarak hazırlanmış katman (astar siva, macun), boya ve her zaman olmamakla birlikte koruyucu vernik tabakalarından oluşan tablolar, atmosferik koşullar ve fiziki müdahaleler gibi birçok bozucu etkenden zarar görebilir. Bu hasarların ve bozucu etkilerin giderilmesi amacıyla yapılan tablo restorasyonunda ve konservasyonunda ilgili uzmanın dikkat etmesi gereken temel ilkeleri;

- Kullanılan malzemelerin geri dönüşümlü olması
- Yapılan müdahalenin gerektiği kadar olması,
- Eserin orijinalliğini bozması
- Bütün restorasyon konservasyon işlemlerinin belgelenmesi olarak sıralayabiliriz.

Yağlı Boya Tablo Restorasyon ve Konservasyon Aşamaları

İnsanların kültürel geçmişinin belgeleri olan eserlerin, mümkün olduğunca bozulmalarını ve değişimlerini önleyerek, gelecek kuşaklara aktarmak, korumanın başlıca amacıdır. 1964'te Venedik'te, anıtların ve alanların korunması konusunda oluşturulan uluslar arası tüzükte açıklanan korumanın çağdaş ilkeleri doğrultusunda, özetle şu yoruma ulaşılmıştır: Günümüze kalan

insanlığa ait kültür varlıkları, geleceklerin canlı şahitleri gibi geçmişten mesaj verirler. Bu tüzükte, Ortak miras olarak insanlık değerinin birliği ve eski eserlere saygı konusunda bilinçlenme ve, gelecek nesiller için koruma sorumluluğu anlaşılmuştur. Kültür varlıklarını tüm otantik zenginlikleriyle nesilden nesile aktarmak görevimizdir.

Konservasyon; aktif ve pasif uygulamalar olarak ikiye ayrılmaktadır. '*Pasif Konservasyon*' yasalarla, etik kurallarla ve esere doğrudan müdahale gerektirmeyen, sadece eser için olumsuz olan çevre koşullarının düzeltilerek uygun hale getirilmesi ve bunların düzenli kontrolünün sağlanmasıyla sınırlı tutulabilecek, ancak sonuçları bakımından aktif konservasyon kadar önemli olan uygulamaları içeren konservasyon yöntemidir. '*Aktif Konservasyon*' ise, belirlenen ilkeler dahilinde, doğrudan eser üzerinde yapılan bir dizi uygulamayı kapsamaktadır (Dikilitaş, 2005; s.47).

Yağlı boya tabloda konservasyon;

- 1 Belgeleme
- 2 Teşhis
- 3 Uygulama
  - a) Sağlamaştırma
  - b) Yüzey Temizliği
  - c) Dolgu
  - d) Rötüş
  - e) Vernikleme-koruma
- 4 Bakım olarak sıralanmaktadır. Yağlı boya tabloda, konservas-

yon ve restorasyonu yapıldığı her durumda belgeleme yapılmalıdır. Belgelemenin amacı, yapılacak uygulamanın detaylı raporunu yapmak ve koruma-onarım projesi hazırlamaktır. Belgeleme sonuç raporuna kadar, yani yapılmakta olan uygulamalar süresince devam edeceği için; ilgili kişinin ya da uzmanın uygulama öncesinde, sırasında ve sonrasında yaptığı her işlemi detaylandırması ve raporunda nedenleriyle belirtmesi şarttır.

Teşhis; Eserlerin tanımlanması ve mevcut korunmuşluk durumunun anlaşılmasıdır (Güleç,1986; s.44).

Restorasyon yöntemini belirlemede ve eserin geleceğe taşınmasında teşhisin çok büyük önemi vardır. Özellikle yağlı boya tablonun onarımı sırasında, uygulanacak yöntem veya yöntemlerin seçimi ancak ressamın kullandığı malzemelerin ve tekniklerin, çevresinin (CO₂, SO₂, NH₃, NO_x.....is, toz gibi hava kirliliği), nem-ısı değişikliğinin etkilerinin, daha önce restorasyon görüp görmediğinin, rötüş yapılıp yapılmadığının, vernik, boya tabakası ve şasedeki bozulmalar ile diğer hasarların tablo üzerinde neden olduğu değişimlerin teşhisiyle mümkün olacaktır (Stout, 1975; s.14).

Teşhis, hem görsel inceleme hem de basit ve gelişmiş teknik analizler kullanılarak yapılabilir.

Uygulama; Teşhis aşamasında elde edilen veriler ışığında yapıla-

Resim 1. Boya Tabakasında Görülen Kabarmalar (Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarı)

Resim 2. Yama Örneği (Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarı)

Resim 3. Verniğin Yüzeyden Organik Çözücülerle Alınması (Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarı)

Resim 4. Geri Dönüşümü Olmayan Boya Kullanılarak Yapılan Rötüşün Temizlik Aşamasında Yüzeyden Alınmaması (Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarı)

cak olan uygulamaların seçimi, hasarın boyutuna göre belirlenir. Eğer gerekiyorsa, sağlamaştırma kullanılacak malzemeler geri dönüşümlü olmalıdır. Kullanılacak sağlamaştırıcı, tablo katmanları tarafından düzenli emilebilmeli ve derine nüfuz edebilmeli, tablonun doğal rengini ve dokusunu bozmamalıdır. Bu uygulama, boya tabakasında görülen pullanma, kırılma, kabarmaların yapışmasını, tablonun tuvalinde meydana gelen yırtık ve deliklerin kumaş parçalarıyla yamanarak bu kısımların desteklenmesini sağlar. (Resim1-2) (Nicolaus,1999; s.90).

Yüzey Temizliği; Yağlı boya tabloda yüzey temizliği yönteminin seçimi ise, yağlı boya tablonun yapım tekniğine ve kullanılan malzemenin türüne, boya tabakası üzerinde birikmiş olan ve temizlik esnasında uzaklaştırılacak kirliliğe ve miktarına bağlıdır. Burada uygulanacak yöntem veya yöntemlere çok

dikkat edilmelidir. Temizlik yöntemi ve kullanılan malzemeler, gelecekte koruma sorunlarına neden olabilecek artık madde bırakmamalı; kimyasal yöntem kullanılıyorsa, uygulama süresine dikkat edilmelidir. Yağlı boya tablolarda üç tip yüzey temizliği vardır. Bunlar sırasıyla;

- 1 Yüzey kirinin uzaklaştırılması (mekanik temizlik)
- 2 Verniğin kaldırılması (vernik temizliği)
- 3 Rötüşlerin ve üst boyaların düzeltilmesi.

Yüzey kirinin uzaklaştırılmasında temel prensip, mekanik güç kullanımı ile kir ve orijinal yüzey arasındaki bağlantıyı kopararak, kirin yüzeyden uzaklaştırılmasıdır. Yumuşak fırçalar, silgiler ve bisturi gibi aletlerin yanında, son zamanlarda kullanılmaya başlayan ve halen deneme aşamasında olan lazerle temizlik de tablo yüzeyinin temizliğinde kullanılan tekniklerdir.

Mekanik temizlik, kontrol edilebilir bir yöntem olmasına rağmen, dikkatli yapılmadığı takdirde yüzeyde büyük tahribatlara yol açabilir.

Verniğin kaldırılması işlemi, onarım işlemleri içinde en zor ve karmaşık olanlarındandır. Organik esaslı çözücüler yağlı boya tablolarda verniğin çıkartılması için kullanılan "klasik" çözücülerdir (Resim 3). Bu işlem boya tabakası üzerinde bazı tehlikelere sebep olabileceği gibi; yağlı boya tablonun görünüşünün değişmesine de neden olabilir. Örneğin, vernik tabakasının etanol veya asetonla az miktarda ve kısa süre muamele edilmesi bile yağ esaslı boya tabakası üzerinde çözünme işleminin başlamasına yol açabilir (Nicolaus, 1999; s.356).

Rötüşler ve üst boyalar, genellikle sararmış vernik tabakasının altında yer alırlar ve eskiyen verniğin boya tabakasının yüzeyinden alınması sırasında, üst boyalar ve eski rötüşler da yüzeyden

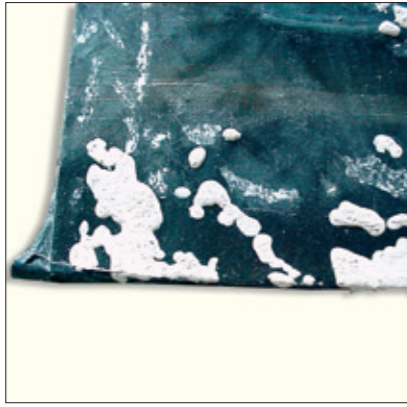
* Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü.

alınır (Resim 4).

Dolgu; tabloda varsa boşluklara yapılacak müdahalenin hazırlık aşamasıdır. Dolayısı ile, rötuş yapılacak alanlar için taban hazırlanmasıdır (Resim 5) Dolgu malzemesinde;

- 1 Dayanıklı olması,
- 2 Hacim değiştirmemesi,
- 3 Elastik olması,
- 4 Geriye dönüşümlü olması,
- 5 Mekanik özelliklerinin yağlı boya tabloyla benzer olması gibi nitelikler aranmaktadır.

Rötuş: Her rötuş, -(en önemsiz, küçük alanlarda bile yapılacak rötuşlar)- yağlı boya tablonun genel görünümü üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu için; artistik olarak yağlı boya tablonun belirleyicisi haline gelmektedir. Boya tabakasında bulunan boşluklar, mutlaka geri dönüşümlü boyalarla renklendirilmektedir (Nicolaus, 1999;s.290). Modern yağlı boya tablo onarımında kullanılan genel tamamlama metotları, çizgilerle (trat-

Resim 5. Dolgu işlemi (Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarı)

teggio veya rigatino) ve illüzyonist rötuş teknikleridir.

Tratteggio (Rigatino), kayıp kısımların tam olarak bilindiği alanlarda, boşlukların normal mesafeden bakıldığında fark edilmeyen, fakat yakından incelendiğinde ayırt edilebilen tekniklerle yeniden renklendirilmesidir. Saf renkler birbirine karıştırılmadan, yan yana uygulandığında istenen renk

tonu yakalanıncaya kadar üzerlerinden geçilen, yaklaşık 1cm uzunluğunda dik çizgilerle yapılan bir renklendirme işlemidir.

İllüzyonist yöntem, yağlı boya tablo ile standart olarak nitelenen, etrafındaki orijinalle farklılık göstermeyen bir rötuş tekniğidir (Resim 6). Bu rötuş tekniğini belirlemek için, uzman olanın bile büyüteç, stereo mikroskop gibi büyütücü yardımcı aletlerle ile restorasyon dokümanlarına gereksinimi vardır.

Vernikleme: Vernik, yağlı boya tabloların boya tabakasını, oluşabilecek her türlü kaza ve atmosferik koşullara karşı korur. Tablolarda vernikler, mümkün olduğu kadar ince bir tabaka halinde uygulanmalıdır. Bunun en önemli nedenleri, ince olarak sürülen verniklerde sararmalar ya da çatlama- ların daha az belirgin olmasıdır.

Koruma: Aktif koruma uygulaması tamamlanmış olan yağlı boya tabloların bozulmalarını durdura-

bilmek veya yavaşlatabilmek ve yaşam sürelerini uzatabilmek için; pasif konservasyon çalışmaları yapılmalıdır. Sergilenmekte olan tablolarda aydınlatma seviyesi 150 lux'ü aşmamalı ve ışık kaynağının UV (mor ötesi) ve IR (kızıl ötesi) değerleri ile aydınlatma sürelerine dikkat edilmelidir (Çığırhan, 1995; s.1). Hava kirliliğine ve tozlarla karşı yağlı boya tablonun bulunduğu mekânlar hava filtreleri ile tozlardan arındırılmalı; sıcaklık değişimlerinden kaçınılmalıdır.

Ortam sıcaklığının $18 \pm 2^\circ\text{C}$ 'de tutulması ve bağıl nemin %50-60 civarında sabit tutulması, yağlı boya tabloyu nemin olumsuz sonuçlarından koruduğu gibi, mikroorganizma oluşumunu da engeller. Depolar ve eserin sergilenmediği alanlar belli aralıklarla temizlenmeli, gerektiğinde bu alanlarda bir uzman denetiminde biyolojik mücadele yapılmalıdır (Caneva vd., 1991; s.65). Yağlı boya tab-

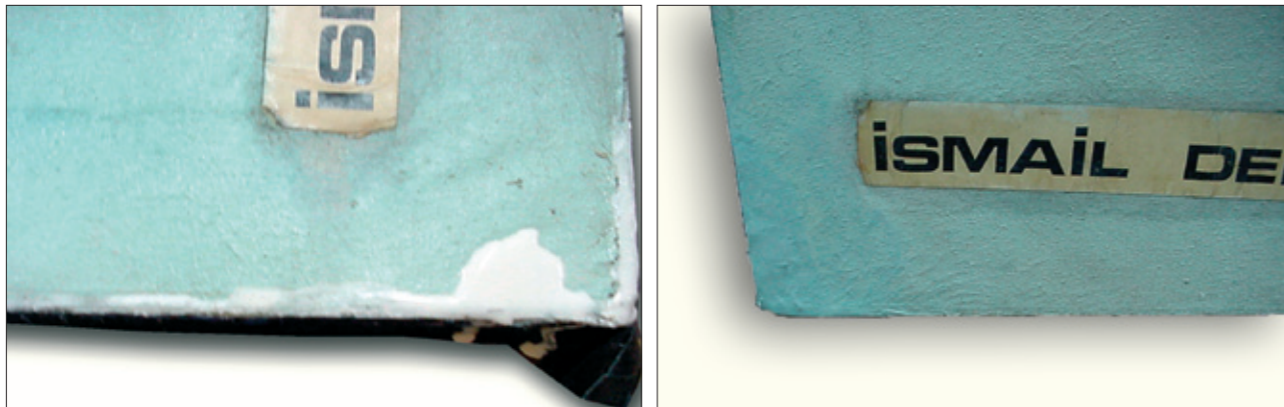
Kayserili Ahmet Paşa Konağı tavan bezemelerinden tuval bezi üzerine yapılmış yağlı boya bir resim

loların uygun depolanması tabloya zarar gelmeyecek şekilde (raylı sistem ya da metal, ahşap raflarda) yapılmalıdır (Pöhlmann, 1984; s.7). Şayet restorasyon ve konservasyon basamakları dikkatli bir şekilde uygulanırsa, yapılacak uygulamaların sonucu da sağlıklı olacaktır. Özel-

likle bakıma yani pasif korumaya önem verilirse sergilenen veya depolanan yağlı boya tablo uzun yıllar boyunca sağlıklı olarak yaşamına devam edecektir.

Sonuç

Restorasyon, eserlerin yapıldığı dönemdeki özelliklerini koruyarak gelecek kuşaklara aktarılması için yapılan destek, onarım çalışmalarını kapsayan bir uygulamadır. Konservasyon ise eserin bozulmuş olan kısımlarının sağlıklı hale getirilmesi amacıyla yapılan iyileştirme ve koruma çalışmalarının yanında, bozulmalarını önleyici tedbirlerinde doğrudan eser üzerinde ve çevresinde alınması çalışmalarıdır. Geçen zaman, eserlerimizin bozulma ve yok olma sürecini hızlandırmaktadır. Kültür varlıklarımıza sahip çıkamadığımız takdirde, eserlerimiz yok olup gidecektir. Onların yerine geçecek aynı değerde başka eserler bulmamız ise mümkün olmayacaktır.

Resim 6. Yağlı Boya Tablonun İllüzyonist Yöntemle Rötuşlanması (Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarı)

Resim 7. Tablonun Restorasyon Öncesi Durumu (Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarı)

Resim 8. Tablonun Restorasyon Sonrası Durumu (Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Laboratuvarı)

REFERANSLAR

- 1- Caneva G., Nugarı M.P., Salvadori. P., 1991, *Biology in The Conservation of Works of Art*, ICCROM, Italy.
- 2- Çığırhan E., 1995, *Müzelere Aydınlatma Koruma-Onarım*, Sayı:1, s.1. (Ekim)
- 3- Güleç A., 1986, "Ayasofya Müzesi, Eski Aşevi Kapılarında Koruma Uygulaması, *İnşaat Dergisi*, s.44-48. (Haziran)
- 4- Nicalous K., 1999, *The Restoration of Paintings*, Könemann, Slovenia.
- 5- Pöhlmann W., 1984, *Handbuch Zur Ausstellungsproxis*, Goethe Institut, München.
- 6- Stout L.G., 1975, *The Care of Pictures*, Dover Publications INC, New York.
- 7- Dikilitaş G., 2005, *Duvar Resimlerinin Bozulmasına Neden Olan Etkenler ve Koruma Uygulamaları*, İstanbul. İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.